וכשחתן פוסק פוסק פחות חומש. פי' ר"ח כשהתן מייחד לה כלים ושאר משמשין מוספת לכתובתה ובא לשומס ולכתוב שוויים בכתובתה פחות חומש שמשים אותו יותר משויים לכבוד התן ולטעם דפחתי לפי היא משמשת בלומס כלים: **תנא** שומא שחתן פוסק הוא פוסק פחות חומש: **גמ'** תנו רבנן אין צריך לומר ראשון תלמיד חכם ושני עם הארץ אלא אפילו [א]ראשון עם הארץ ושני תלמיד חכם יכול לומר לאחיך הייתי רוצה ליתן לך אי אפשי ליתן: פסקה להכנים לו אלף דינר כו': היינו רישא תנא שומא רבה וקתני שומא זוטא תנא שומא דידיה וקתני שומא דידה: **מתני'** [ב]פסקה להכנים לו כספים סלעה נעשה ששה דינרין החתן מקבל עליו עשרה דינרים לקופה לכל מנה ומנה רבן שמעון בן גמליאל אומר [ג]הכל כמנהג המדינה: **גמ'** היינו פוסק כנגדם חמשה עשר מנה תנא עסקא רבה ותנא עסקא זוטא וצריכא דאי תנא עסקא רבה דנפיש רווחא אבל עסקא זוטא דזוטר רווחא אימא לא צריכא ואי אשמעינן עסקא זוטא דזוטר זיונא אבל עסקא רבה דנפיש זיונא אימא לא צריכא: החתן מקבל עליו עשרה דינר לקופה: מאי קופה אמר רב אשי קופה של בשמים ואמר רב אשי לא נאמרו דברים הללו אלא בירושלים בעי רב אשי במנה הנישום או במנה המתקבל את"ל מנה המתקבל יום ראשון או כל יום ויום את"ל כל יום ויום שבת ראשונה או כל שבת ושבת את"ל כל שבת ושבת חדש ראשון או כל חדש וחדש את"ל כל חדש וחדש שנה ראשונה או כל שנה ושנה תיקו א"ר יהודה אמר רב מעשה [ד]בבתו של נקדימון בן גוריון שפסקו לה חכמים ארבע מאות זהובים לקופה של בשמים לבו ביום אמרה להם [ה]כך תפסקו לבנותיכם וענו אחריה אמן: ת"ר מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור והיה יוצא מירושלים והיו תלמידיו מהלכין אחריו ראה ריבה אחת שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים כיון שראתה אותו נתעטפה בשערה ועמדה לפניו אמרה לו רבי פרנסני אמר לה בתי מי את אמרה לו בת נקדימון בן גוריון אני אמר לה בתי ממון של בית אביך היכן הלך אמרה לו רבי לא כדין מתלין מתלא בירושלים מלח ממון חסר ואמרי לה חסד ושל בית חמיך היכן הוא אמרה לו בא זה ואיבד את זה אמרה לו רבי זכור אתה כשחתמת על כתובתי אמר להן לתלמידיו זכור אני כשחתמתי על כתובתה של זו והייתי קורא בה אלף אלפים דינרי זהב מבית אביה חוץ משל חמיה בכה רבן יוחנן בן זכאי ואמר אשריכם ישראל בזמן שעושין רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בהם ובזמן שאין עושין רצונו של מקום מוסרן ביד אומה שפלה ולא ביד אומה שפלה אלא ביד בהמתן של אומה שפלה ונקדימון בן גוריון לא עבד צדקה והתניא אמרו עליו על נקדימון בן גוריון כשהיה יוצא מביתו לבית המדרש כלי מילת היו

מציעין

וכשחתן פוסק כו'. ואם שמו הם תחלה והכניסה לו בין שוס קטן בין שוס גדול הוא כותב בשטר פחות חומש. ובגמרא מפרש לה ל"ל כל הני: **גמ' תנא שומא רבה.** דפחות חומש ריש"א דתנא ובנגד השוס דקאי אאלף דינר: **וקתני שומא זוטא.** שוס בתנה היא נותנת שלשים ואחד סלע ודינר דלא תימא שומא רבה הוא דדרך השמאים להעלותו על שוויו א"כ שומא זוטא איכא דמעלו ליה טפי שלא תתבזה בעיני הנועדים: **תנא שומא דידה וקתני שומא דידיה.** היכא דקתני תתן פוסק הרי שומא דידיה כגון שהיא הכניסה קודם השוס והוא שם אותו בה' מאות שאם בשבא לכתוב יכתוב ד' מאות שאף הוא שם אותו חומש יותר על שוויו: **שומא דידה.** היכא דקתני היא נותנת שהוא כתב הכתובה קודם שנא השוס ועכשיו היא מביאתו וקרוביה שמין אותו. ותתן פוסק דתנא תרי זימני חד לשומא רבה וחד לשומא זוטא: **מתני' פסקה להכנים לו כספים.** שהן מוכנים לשכר מיד: **סלעה נעשה.** לכתוב בשטר הכתובה בששה דינר יותר שלש כדתנן לעיל. ובגמרא מפרש הא מו למה לי: **לקופה.** בגמרא מפרש שיתן לה עשרה זוז לכל מנה ומנה שהיא מביאה לו ויקנו לה מהם בשמים לרחון בהם בתמרוקי הנשים שכך שיערו שהאשה המביאה לבעלה מנה ראויה היא לבשמים של עשרה זוז. ולא פירשו במשנה אם לכל יום אם לכל שבת אם לכל חדש אם לכל שנה: **גמ' עסקא.** כספים קרי עסקא שהם עומדים להשתכר בהם להתעסק בהן תמיד: **תנא עסקא רבה.** אלף דינר שיוסיף שלש ויכתוב ט"ו מנה: **עסקא זוטא.** סלעה נעשה ששה דינר: **זיונא.** יציאה ואחריות: **דנפיש.** היו נוהגות להתקשט בבשמים: **כמנה הנישום או במנה המתקבל.** האי לכל מנה ומנה דקאמר לפי חשבון השומא קאמר או לפי חשבון שהוא מקבלן עליו דהיינו פחות חומש: **שבא רשאונה כו'.** איני יודע לישב סדר בעיות הללו לפי שיטת הש"ס. ונראה בעיני שכן סידרן יום ראשון או כל יום ויום ואם תמצא לומר כל יום ויום שבת ראשונה או כל שבת ושבת ואת"ל כל שבת ושבת חדש ראשון או כל חדש וחדש ואת"ל כל חדש וחדש שנה ראשונה או כל שנה ושנה: **שפסקו לה חכמים.** שמת בעלה ונאת לב"ד לפסוק לה ארכיה מנכסיו: **לכו ביום.** לאורך יום אחד: **ולא כדין מתלין מתלא.** ולא כך היו מושלין משל בירושלים: **מלח ממון חסר.** הרואה למלוח ממונו כלומר לגרום לו שיתקיים יחסרנו לנדקה תמיד ויחסרונו זהו קיומו: **ואמרי לה חסד.** יעשה ממנו חסד. ושל בית אבא לא עשו צדקה כראוי וכלה ממונו: **בא זה ואיבד זה.** לפי שנתערב בו: **חוץ משל חמיה.** תוספת שהוסיף לה החתן: ערכייס קרי אומה שפלה שאוכני אהליס הס במדבר:

מציעין

[ד] [תוספתא פפ"ה ע"ס], [ה] [נעיל פה.].

עין משפט נר מצוה

[א] מ' פכ"ג מהלכות אישות הל' טו סמג עשין מח עוש"ע אה"ע סימן נג סעיף ג:

יא [ב] ג מי' שם הלכה יא יב סמג שם עור ש"ע שם מ' סו סעיף יא:

תוספות רי"ד

שפסק לו וגם אם היה רוצה לעגן את בתו עד שיפרענו היה יכול כדאמרינן בשילהי מס' תשב עד שתלבין ראשה ועכשיו שמת חתנו אין היכם יכול לכופו וגם לא לעגן את בתו אלא אומר לו או כנוס בלא כלום או חלוץ: ת"ר אין צריך לומר ראשון ת"ח ושני ע"ה אלא אפילו ראשון ע"ה ושני ת"ח י"ל לאחיך הייתי רוצה ליתן וכו': **מתני'** פסקה להכנים לו אלף דינר הוא פוסק ט"ו מנה וכנגד השוס הוא פוסק פחות חומש שום מנה ושוה מנה א"ל אלא מנה שום במנה נותנת לו (מאה) [ל"א סלע] ודינר בד' מאות נותנת ה' מאות ומה שחתן פוסק [הוא פוסק] פחות חומש: פסקה להכניס לו כספים [סלעה נעשה ששה] דינרים והחתן מקבל עליו י' דינרים לקופה לכל מנה [ומנה] רשב"ג אומר הכל כמנהג המדינה פי' אם פסקה והתנית עמו שתתן לו אלף זוז הוא כותב בשטר כתובתה שהכניסה לו אלף וח"ק שהן ט"ו מנה ואם תתאלמן או תתגרש היא גובה אלף וח"ק והטעם מפורש בירושל' מפני שמשתכר בהן וכן אם הכניסה לו פרקמטיא ששוה אלף דינרים הוא פוסק עליו וכותב בשטר כתובתה אלף וח"ק כדאמר לקמן בגמרא (ושומא) [גמלים] של ערבי' ה"ה כספים[ו] והטעם מפני שהוא משתכר בהן וכנגד השוס הוא פוסק פחות חומש פי' כמו שמוסיף שליש על הכספים כך הוא פוחת חומש משומת הכלים שאם מכנסת לו כלים ששוים אלף זוז ונישומו אלף זוז כפי מה ששוין למכור בשוק אינו מקבל עליו לכתוב בכתובתה אלא פחות חומש דהיינו ח' מאות והטעם מפרש בירושלמי מפני שהאשה מכלה אותן ולובשתן והן פוחתין ונאבדים והוא חייב באחריותן תקנו לפסוק ולכתוב פחות חומש וזו היא שומא ששם ומקבל עליו אחריות וזה מדבר בדבר שלא פסקה בשעת איירוסין ליתן לו אלא מה שנותנים לו בשעת הנשואין ואתא לאשמעינן שעל כל שוה חמשה הוא כותב בשטר כ"א ד' מפני שהן עתידין לכלות והוא חייב באחריותן ומכאן מוכח שפחת הבלאות על הבעל ולאפוקי ממאן דמפרש ביבמות בפרק פי' הוצאתו וטרחו אבל עיסקא רבא דנפיש זיוני' אימא לא צריכא: והחתן מקבל עליו וכו' מאי קופה

תוספות רי"ד (המשך)

אלמנה לכ"ג דתנן התם אם מתו מתו לו בעבדי צאן ברזל ודייק טעמא דמת דליתנהו הא איתנהו ופחתו מדמיהן לא משלם לה פחתה דכל נצ"כ (ודייק טעמא) נוטלת בליאותה כמות שהן ולא משלם פחתייהו ומ"ה לא תני אם פחתו פחתו לו וליתא דהכא משמע דאפילו פיחתא מקבל עילוי' ומפני זה פותחין לו לכתוב פחות חומש: שום במנה ושוה מנה א"ל אלא מנה פי' זה מדבר על הפסק שפסקה לו בשעת איירוסין וארישא דמתניתין קאי דקתני פסקה להכניס לו כספים וה"ק פסקה להכניס לו כלים שום במנה שישוו מנה אין לו לבעל לחבוע ממנה אלא כלים שישומו לו במנה אע"פ שהוא לא יכתוב בשטר הכתובה (שום במנה) אלא שמונים דינר ולא מצי למימר הב לי כלים שישוה וישומו טפי ממנה שאכתוב בשטר הכתובה שום במנה דכיון דהכי קא"ל שום במנה ושוה מנה לא התנת לו אלא שתתן לו כלים השוים ונישומים מנה ולא כשומא שכתב הוא בשטר הכתובה פסקה לי' שום במנה נותנת ל"א ודינר פי' אבל אם פסקה לו שתכניס לו כלים שום במנה כיון שלא פירשה ושוה מנה בודאי במנה הכתוב קא"ל הלכך נותנת לו ל"א סלע ודינר כשיפחות הוא החומש כדין החתן יכתוב בשטר הכתובה מנה א' וזה שומא דידה כמה חייבת להכניס לו. בד' מאות נותנת ה' מאות פי' אם פסקה להביא לו שום בד' מאות כיון שלא אמרה שוה ד' מאות נותנת לו ת"ק שיכתוב הוא בכתובתה ד' מאות והיינו הך אלא תני שומא זוטא גבי דידה ותני שומא רבא: ומה שהחתן פוסק וכו' פי' זה מדבר בשומא דידה' שאם מכנסת לו כלים בעת הנשואין מה שפסקה ליתן לו הוא פוסק ומקבל עליו פחות חומש והיינו רישא דקתני וכנגד השוס הוא פוסק פחות חומש דקמיירי בשומא דידיה אלא תנא רישא שומא רבא בשומא דידיה וקתני סיפא שומא זוטא: פסקה להכנים לו וכו' ומקשה היינו כותב כנגדן ט"ו מנה ומהדר תני עסקא רבא ותני עסקא זוטא וצריכא דאי אשמועינן עסקא רבא משום דנפיש רווחי' אבל עסקא זוטא דזוטא רווחי' אימא לא צריכא. ואי אשמועינן עיסקא זוטא דזוטר זיוני'

[ו] לפנינו נגמ' לקמן ליתא דהרי הן כספים רק לאשה גובה פרנסה מהם אך דרש"י ז"ל פירש כן וע"ש בתוס' ד"ה גמלים.

מציעין תחתיו ובאין עניים ומקפלין אותן מאחריו איבעית אימא לכבודו הוא דעבד ואיבעית אימא [6]כדבעי ליה למיעבד לא עבד [7]כדאמרי אינשי לפום גמלא שיחנא תניא [8]אמר ר' אלעזר ברבי צדוק [9]אראה בנחמה אם לא ראיתיה שהיתה מלקטת שעורים מבין טלפי סוסים בעכו קראתי עליה מקרא זה [1]אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך אל תקרי גדיותיך אלא גויותיך: אמר רב שמן בר אבא אמר ר' יוחנן הכניסה לו זהב שמין אותו והרי הוא כשוויו מיתיבי הזהב הרי הוא ככלים מאי לאו ככלים של כסף דפחתי לא ככלים של זהב דלא פחתי א"כ ככליו מיבעי ליה ועוד תניא [10]זהב הרי הוא ככלים דינרי זהב הרי הן ככספים רבן שמעון בן גמליאל אומר במקום שנהגו שלא לפורטן שמין אותן והרי הן בשוויהן רשב"ג אהייא אילימא אסיפא מכלל דתנא קמא סבר אפי' במקום שנהגו שלא לפורטן הא לא נפקי אלא לאו ארישא והכי קאמר זהב הרי הוא ככלים מאי כלים כלים של כסף רשב"ג אומר הרי הוא כדינרין של זהב במקום שנהגו שלא לפורטן לא לעולם אסיפא ודנפקי ע"י הדחק ובהא קמיפלגי מר סבר כיון דנפקי משבחינן לה ומר סבר כיון דלא נפקי אלא ע"י הדחק לא משבחינן לה איבעית אימא כולה רשב"ג היא וחסורי מיחסרא והכי קתני זהב הרי הוא ככלים דינרי זהב הרי הן ככספים בד"א במקום שנהגו לפורטן אבל במקום שנהגו שלא לפורטן שמין אותם והרי הן בשוויהן דברי רשב"ג שרבן שמעון בן גמליאל אומר במקום שנהגו שלא לפורטן שמין אותם והרי הן בשוויהן מ"מ ככליו מיבעי ליה קשיא איבעית אימא הכא במאי עסקינן בדהבא פריכא רב אשי אמר בממלא אמר רבי יאני בשמים של אנטוכיא הרי הן ככספים אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי [11]יוחנן [A]גמלים של ערביא אשה גובה פרנא מהם אמר רב פפי הני תותבי דבי מכסי אשה גובה פרנא מהם ואמר רב פפי הני שקי דרודיא ואשלי דקמחוניא אשה גובה פרנא מהן אמר רבא מריש הוה אמינא הני ארנקי דמחוזא אשה גובה פרנא מהם מאי טעמא אסמכתייהו עלייהו כיון דחזאי דשקלי להו ונפקי וכי משכחי ארעא זבני בהו אמינא אסמכתייהו אארעא הוא: **מתני'** [2]המשיא את בתו סתם לא יפחות לה מחמשים זוז [3]פסק להכניסה ערומה לא יאמר הבעל כשאכנסנה לביתי אכסנה בכסותי אלא מכסה ועודה בבית אביה [4]וכן המשיא את היתומה לא יפחות לה מחמשים זוז אם יש בכים מפרנסין אותה לפי כבודה: **גמ'** אמר אביי [5]חמשים זוזי פשיטי ממאי מדקתני סיפא [6]אם יש בכים מפרנסין אותה לפי כבודה ואמרינן מאי כים אמר רחבה ארנקי של צדקה ואי סלקא דעתין חמשים זוזי ממש אם יש בכים כמה יהבינן לה אלא שמע מינה חמשים זוזי פשיטי ת"ר [7]יתום ויתומה שבאו להתפרנס מפרנסין את היתומה ואחר כך מפרנסין את היתום מפני שהאיש דרכו לחזור על הפתחים ואין אשה דרכה לחזור [8]יתום ויתומה שבאו

עלמא דרבנן הוי מנה לורי כדמשמע בפרק קמא (לעיל יב:) גבי בית דין של כהנים גובים כו' דכתובת אלמנה מחצה כשל תורה: וחכ"א

מציעין תחתיו. תחת רגליו להלך עליהם: **לפום גמלא שיחנא.** לפי כח הגמל יטעינוהו משא: **אם לא תדעי.** אם לא תתני לב כנסת ישראל לשמור את המורה לחי לך וגו' סופך לצאת בעקבי הצאן ולרעות את גדיותיך: **זהב.** תחיכות זהב: **והרי הוא כשוויו.** לא יוסיף שלים ולא יפחות חומש: **זהב הרי הוא ככלים.** זהב שבור הרי הוא ככלים. ומפרש ואזיל מאי כלים: **דינרי זהב.** שהן עגולין: **הרי הן ככספים.** להוסיף שלים לפי שמזומנים לשכר: **לפורטן.** שיש להן קצבת מטבע להחליפן תמיד בדינרי כסף ובפרוטות להולאה ולסחורה: (6) **דפחתי.** לפי שמשתמשין בהן והוא מקבלן בפחות חומש: **אי נימא אסיפא.** אדינרי זהב: **ואיבעית אימא.** ככלים של כסף דפחתי ולא תקשי לר' יוחנן דכי אמר רבי יוחנן בגרוטאות גדולות ומתניתין בדהבא פריכא גרוטאות דקות שנופל מהן כשממשמשין בהן: **בממלא.** דק דק של זהב שקורין פלאל"א: **בשמים של אנטוכיא.** הוא עיקר סחורתן ואשה שהכניסה לבעלה שום מהם הרי הן ככספים להוסיף שלים: **פרנא.** ריוח שלים: **תותבי דבי מכסי.** שמלות של אותו מקום: **אשלי.** חכלים: **ארנקי דמחוזא.** כיסין מלאין מעות: **פרנא.** לזה שמעתי כתובה מנכסי יתומים ולא אמרינן מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב: **אסמכתייהו עלייהו.** וגביין מטלטלי כי הני שהן להן במקום קרקעות לפי שבעלי סחורה הם: **דשקלי להו.** הגשים האלמנות והגרושות שגובות כתובתן: **אארעא הוא.** ואין גובות אלא מן הקרקע מן היתומים: **מתני' וכן המשיא את היתומה.**

גבאי לצדקה: **גמ' זוזי פשיטי.** זוזי מדינה שמונה מהן זוז לורי: **להתפרנס.** מזונות של צדקה: שבאו

יב א מיי' פט"ז מהל' מתנות עניים הלכה ז עור ש"ע אה"ע סימן ק סעיף ח:

יג ב מיי' פ"כ שם הל' ח [ופי"ג הל' ח] סמג עשין מח טוש"ע שם סימן מח סעיף ח:

יד ג מיי' שם הלכה ב טוש"ע שם סעיף ב:

טו ד ה מיי' פ"ח מהל' מתנות עניים הלכה טז סמג עשין קסב טוש"ע י"ד סימן רכ סעיף ב:

טז ו ז מיי' שם והלכה טו סמג שם טוש"ע י"ד סימן רכ סעיף ח:

עין משפט נר מצוה

תורה אור השלם

1. אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך על משכנות הרעים:
שיר השירים א ח

הגהות הב"ח

(6) רש"י ד"ה דפחתי ל"ל קודם ד"ה דינרי:

מוסף רש"י

לפום גמלא שיחנא. המשוי לפי הגמל (לקמן קד:) לפי כח הגמל מרבין במשאו (סוטה יג:). **זוזי פשיטי.** זוזי מדינה שהן שמינית שבזוז לורי, כל כסף מדינה אחד משמונה בכסף לורי כדאמרינן לעיל פלג מדינה פלגא דזוזא שהוא אחד משמונה בפלג (לעיל סה:).

תוספות רי"ד

אר"א קופה של בשמים אמר ר"א לא נאמרו דברים הללו אלא בירושלים פירוש ששם הנשים מתקשטות בבשמים ביותר: בעי ר"א במנה הנישום או בכנה המתקבל שבת ראשונה או כל שבת ושבת חודש ראשון או כל חודש וחודש שנה ראשונה או כל שנה ושנה תיקו: אר"ש ב"ג אר"י גמלים של ערביא אשה גובה פרנא מהם א"ר פפי הני תותבי דבי מכסי אשה גובה פרנא מהן פי' כתובתה שאע"פ שאינה נגבית ממטלטלי אלא ממקרקעי כיון שמו"מ היה באלו המטלטלים וברוב כתוב' הם נמצאים כל אשה סמכא דעתה עליהן כמו שסומכין על הקרקע וגובה מהן: א"ר מריש הוה אמינא הני ארנקי במחוזא אשה גובה פרנא מהן מאי טעמא אסמכתייהו עלייהו כיון דחזאי דשקלי להו ונפקי וכי משכחי ארעא זבני בהו אמינא שמע מינה אסמכתא אקרקע היא פי' הנשים הגובות כתובתן כשהיו מגבין להם מהנהו ארנקי היו קונין בהן קרקע וכבר תיקנו הגאונים בישיבות שכתובת אשה ובע"ח גובין מטלטלין

לעזי רש"י

פלאל"א [פיילול"א]. רסיסי (זהב), פירורי (זהב).

תוספות רי"ד (המשך)

דיתמי דשביק אבוהון: **מתני'** המשיא את בתו סתם לא יפחות לה מנ' זוז פסק להכניסה ערומה לא יאמר הבעל כשתבואי לביתי אכסה [אותה] בכסות אלא מכסה ועודה בבית אביה וכן המשיא את היתומה לא יפחות לה מנ' זוז ואם יש בכים מפרנסים אותה לפי כבודה: אמר אביי נ' זוז פשיטי פי' חמשים זוז מדינה ממאי מדקתני אם יש בכים מפרנסים אותה לפי כבודה ואמרי' מאי כים וא"ר ארנקי של צדקה ואי ס"ד נ' זוז ממש אם יש בכים כמה יהבינן לה אלא ש"מ נ' זוז פשיטי. ת"ר יתום ויתומה שבאו להתפרנס מפרנסים (אותה לכ') את היתומה ואח"כ מפרנסים היתום מפני שהאיש דרכו לחזור ואין האשה דרכה לחזור. ואי קשיא הא תנן בפ"ב דהוריות האיש קודם לאשה להחיות ולהשב אבידה והאשה קודמת לאיש לכסות ולהוציאה מבית השביה ובזמן ששניהם עומדים בקלקלה האיש קודם לאשה בכל מעשיו פי' אשה קודמה לאיש לכסות מפני שבושת האשה מרובה משל האיש ללכת ערומה אבל למזונות האיש קודם וזה להחיות והיכי תני הכא מפרנסים היתומה קודם וא"ל האי פרנסה פרנסת כסות דא"כ אמאי תלי טעמא שאין האשה דרכה לחזור ת"ל משום שמתביישת היא בערמומותה י"ל ברייתא זו מיירי בעיר שיכול היתום לחזור ולהתפרנס אם לא ניתן לו מכיס של צדקה ויותר גדולה בושת האשה לחזר משל איש ומתני' דהתם מיירי במדבר או בספינה שאינו מוצא לחזר ואם לא יפרנסנו יומות התם האיש קודם

שבאו לינשא. משל לדקה דאמרינן לקמן אשר יחסר לו זו אשה: **משל עופות.** שדמיהן יקרים והוא היה מעונג: **כליטרא כסף.** שהיה כסף ביוקר והיה צריך כסף בדמי ליטרא מעות: **כפר קטן היה.** ואין המוהר נמכר: **אמטולתיה.** בשבילו. והיינו רצונא ולעולם במשקל ליטרא כסף קאמר: **הכוא דאתא.** עני המבקש פרנסה: **כמה אתה סועד.** מה אתה רגיל לאכול בסעודתך: **בטעו.** הכל לפי מה שהוא צריך כל יחיד ויחיד לפי לימודו: **אמר רבא מאי דקמא.** מה דבר זה שאירע לפני עתה שלא הייתי רגיל בכך שבאת זו לכאן ותרנגולת ויין ישן בידה: **נענתי לך. ואינו רוצה להתפרנס.** משלו. משלו: **ואינו רוצה להתפרנס. לו.** לדקה: **יש לו ואינו רוצה להתפרנס.** משלו אלא משל לדקה ומסגף עצמו ברעב: **שמוהו דעתו עליו.** יגבה לבו לומר דעתם לחזור ולגבות הימני הואיל ותבעוני משכון אין זו אלא הלואה ויטול בלא בושת שיאמר אין לי משכון והם יאמרו טול בלא משכון: **ליטורא דדשא.** חוט שבמפתן וליר הדלת סובב בו: **הכוא יומא.** אותו היום שנתן העני לבו לדעת מי נותנם לו: **כיון דחזא.** העני: **אגא שכיחנא בגו ביתא.** ועניים מולאין אותי לפיכך זכותי גדול: **ומקרבא הנייתי.** הנאתי מזומנת שאני מחלקת לאם ובשר ומלא אגל אתה נותן מעות לעניים והם טורחים וקוויס סעודה: **מאי כולי האי.** למה להם לברוח ולכנס לתנור: **היא מוצאת והיא שלחה וגו'.** אע"פ שנאתה לישרף לא גילתה הדבר אלא אם כן יגלה הוא ואם לא יגלה נשרפת: **עייפינהו.** כפלינהו: **סיאנקי.** שם מקום: **זוודאי קלילי.** לידה קלה הכינותי לדרך רחוקה שאני יולא לה: **ומלאי עיניה.** ומטה עייניו כלפי אחוריו לראות שלא יבא רמאי ויתירם שעשה עצמו עני והעניים באים ומתיריס אותם: בטלי

וחכ"א יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נזקקין לו. הני תכמים הס ר"ש דלעיל ות"ת ולית ליה לר' שמעון דברה תורה כלשון בני אדם במסכת ראש השנה (דף ח.) ועוד הא דדרשינן בפרק אלו מציאות (ב"מ דף לא.): הקש תקיש השב תשיב אפי' מאה פעמים אטו כולהו דלא כר"ש ואומר ר"י דכל היכא דאיכא למידרש דרשינן ולא אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם אלא אלא הכא דלא מסתבר ליה למדרש כרבנן דקרא משמע דבאין לו מיירי כדכתיב די מחסורו[6]:

דכתיב היא מוצאת. רבינו חננאל גרים מולת בלא אל"ף לשון וילת אש בציון (מיכה ד): בטלי

שבאו לינשא משיאין את היתומה ואחר כך משיאין את היתום מפני שבושתה של אשה מרובה משל איש: ת"ר [6]איתום שבא לישא שוכרין לו בית ומציעין לו מטה וכל כלי תשמישו ואחר כך משיאין לו אשה שנאמר [1]די מחסורו אשר יחסר לו די מחסורו זה הבית אשר יחסר זה ממה ושלחן לו זו אשה וכן הוא אומר [2]אעשה לו עזר כנגדו: תנו רבנן די מחסורו [3]אתה מצווה עליו לפרנסו ואי אתה מצווה עליו לעשרו אשר יחסר לו [3]אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו אמרו עליו על הלל הזקן שלקח לעני בן טובים אחד סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו פעם אחת לא מצא עבד לרוץ לפניו שלשה מילין: תנו רבנן [3]מעשה באנשי גליל העליון [7]שלקחו לעני בן טובים אחד מציפורי ליטרא בשר בכל יום ליטרא בשר מאי רבותא אמר רב הונא ליטרא בשר משל עופות ואיבעית אימא בליטרא בשר ממש רב אשי אמר התם כפר קטן היה בכל יומא הוה מפסדי חיותא אמטולתיה: ההוא דאתא לקמיה דרבי נחמיה אמר ליה במה אתה סועד א"ל בבשר שמן ויין ישן רצונך שתגלגל עמי בעדשים גלגל עמו בעדשים ומת אמר אוי לו לזה שהרגו נחמיה אדרבה אוי לו לנחמיה שהרגו לזה מיבעי ליה אלא איהו הוא דלא איבעי ליה לפנוקי נפשיה כולי האי ההוא דאתא לקמיה דרבא אמר לו במה אתה סועד אמר לו בתרנגולת פטומה ויין ישן אמר ליה ולא חיישת לדוחקא דציבורא א"ל אטו מדידהו קאכילנא מדרחמנא קאכילנא דתנינא [3]עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו בעתם לא נאמר אלא בעתו מלמד שכל אחד ואחד נותן הקב"ה פרנסתו בעתו אדהכי אתאי אחתיה דרבא דלא חזיא ליה תליסרי שני ואתיא ליה תרנגולת פטומה ויין ישן אמר מאי דקמא א"ל [7]נענתי לך קום אכול תנו רבנן אין לו ואינו רוצה להתפרנס נותנין לו לשום הלואה וחוזרין ונותנין לו לשום מתנה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים [8]נותנין לו לשום מתנה וחוזרין ונותנין לו לשום הלואה לשום מתנה הא לא שקיל אמר רבא [9]לפתוח לו לשום מתנה יש לו ואינו רוצה להתפרנס נותנין לו לשום מתנה וחוזרין ונפרעין ממנו חוזרין ונפרעין הימנו תו לא שקיל אמר רב פפא לאחר מיתה ר"ש אומר [10]יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נזקקין לו אין לו ואינו רוצה להתפרנס אומרים לו הבא משכון וטול כדי שתזוח דעתו עליו [6]ת"ר [1]העבט זה שאין לו ואינו רוצה להתפרנס שנותנים לו לשום הלואה וחוזרין ונותנין לו לשום מתנה תעביטנו זה שיש לו ואינו רוצה להתפרנס שנותנין לו לשום מתנה וחוזרין ונפרעין הימנו לאחר מיתה דברי ר' יהודה וחכ"א יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נזקקין לו ואלא מה אני מקיים תעביטנו [6]דברה תורה כלשון בני אדם [6]מר עוקבא [8]הוה עניא בשיבבותיה דהוה רגיל כל יומא דשדי ליה ארבעה זוזי בצינורא דדשא (ת) יום אחד אמר איזיל איחזי מאן קעביד בי ההוא טיבותא ההוא יומא נגהא ליה למר עוקבא לבי מדרשא אתיא דביתהו בהדיה כיון דחזיוה דקא מצלי ליה לדשא נפק בתרייהו רהוט מקמיה עיילי להההוא אתונא דהוה גרופה נורא הוה קא מיקליין כריעה דמר עוקבא אמרה ליה דביתהו שקול כרעיך אותיב אכרעאי חלש דעתיה אמרה ליה אנא שכיחנא בגויה דביתא [6]ומקרבא אהנייתי ומאי בולי האי [6]דאמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב ואמרי לה אמר רב הונא בר ביזנא אמר ר"ש חסידא ואמרי לה א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי נוח לו לאדם שימסור עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים מנא לן מתמר דכתיב [4]היא מוצאת מר עוקבא הוה עניא בשיבבותיה דהוה רגיל לשדורי ליה ארבע מאה זוזי כל מעלי יומא דכיפורא יומא חד שדרינהו ניהליה ביד בריה אתא אמר ליה לא צריך אמר מאי חזית חזאי דקא מזלפי ליה יין ישן אמר מפנק כולי האי אייפינהו ושדרינהו ניהליה כי קא ניחא נפשיה אמר אייתו לי חושבנאי דצדקה אשכח דהוה כתיב ביה שבעת אלפי דינרי [6]סיאנקי אמר זוודאי [6]קלילי ואורחא רחיקתא קם בזבזיה לפלגיה ממוניה היכי עבד הכי [6]והאמר ר' אילעאי באושא התקינו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש [6]הני מילי מחיים שמא ירד מנכסיו אבל לאחר מיתה לית לן בה: [6]רבי אבא [1]הוה צייר זוזי בסודריה ושדי ליה לאחוריה וממצי נפשיה לבי עניי ומצלי עיניה מרמאי רבי חנינא הוה ההוא עניא דהוה רגיל לשדורי ליה ארבעה זוזי כל מעלי שבתא יומא חד שדרינהו ניהליה ביד דביתהו אתאי אמרה ליה לא צריך מאי חזית שמעי דהוה קאמרי ליה במה אתה סועד בטלי

מסורת הש"ס

מסורת (ב"מ לה.). המבזבז. לעניים, אל יבזבז יותר מחומש. שנכנסיו, שלא יצטרך לבריות (לעיל נ.). ושדי ליה לאחוריה. והעני נוטלה ויודע ממי נוטלה ואינו יודע למי נותנה (ב"ב י.).

עין משפט נר מצוה

יז א ב ג מיי' פ"ז מהל' מתנות עניים הל' ג ד סמג עשין קסב טוש"ע י"ד סימן רנ סעיף ג:
יח ד (טוש"ע י"ד שם סעיף ד):
יט ה ו מיי' שם הלכה ט סמג שם טוש"ע שם סימן רנג סעיף ט:
כ ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף י:
כא ח מיי' פ"י שם הל' ט סמג שם טוש"ע י"ד סי' רמט סעיף ח:
כב ט טוש"ע שם סעיף ז כהגה"ה:
כג י מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף ט:

תוספות רי"ד

שחייב במצות ודיקא נמי דקתני להחיות אלמא אינו קודם אלא במקום שאין לו חיות במקום אחרת אבל במקום שיכול לחזר האשה קודמת: ת"ר יתום ויתומה שבאו להנשא משיאים את היתומה ואח"כ היתום מפני שבשתה של אשה מרובה משל איש ת"ר יתום שבא לישא שוכרים לו בית ומציעים לו מטה וכל כלי תשמישו ואח"כ משיאין לו שנאמר די מחסורו אשר יחסר (לו) זו מטה ושולחן. לו זו אשה וכה"א אעשה לו עזר כנגדו ת"ר די מחסורו אתה מצווה עליו לפרנסו ואי אתה מצווה לעשרו אשר יחסר לו אפילו סוס לרכוב ועבד לרוץ לפניו. מעשה בהלל הזקן שלקח לעני בן טובים סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו פעם אחת לא מצא עבד לרוץ לפניו ורץ לפניו ג' מילין. ת"ר אין לו ואינו רוצה להתפרנס משל אחרים נותנים לו לשם הלואה וחוזרים ונותנים לשם מתנה דברי ר"מ יש לו ואינו רוצה להתפרנס נותנים לו לשם מתנה וחוזרים ונפרעים ממנו לאחר מיתה ר"ש אומר יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נותנים לו: ת"ר העבט זה שאין לו ואינו רוצה להתפרנס שנותנים לו לשם הלואה וחוזרים ונותנים לו לשם מתנה תעביטנו זה שיש לו ואינו רוצה להתפרנס שנותנים לו לשם מתנה וחוזרים ונפרעים ממנו לאחר מיתה דברי ר"י וחכ"א יש אין נותנים לו כל עיקר אלא מה אני מקיים תעביטנו דברה תורה כלשון בני אדם: אר"א באושא התקינו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש וה"מ מחיים שלא ירד מנכסיו אבל לא"מ ל"ל בה עיין בפ' נערה:

תורה אור השלם

1. כִּי פָתֹחַ תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לוֹ וְהַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ דֵּי מַחְסֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ: דברים טו ח
2. וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים לֹא טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה לּוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ: בראשית ב יח
3. עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת אָכְלָם בְּעִתּוֹ: תהלים קמה טו
4. הוּא מוֹצֵאת וְהִיא שִׁלְּחָה אֶל חָמִיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לּוֹ אָנֹכִי הָרָה וַתֹּאמֶר הַכֶּר נָא לְמִי הַחֹתֶמֶת וְהַפְּתִילִים וְהַמַּטֶּה הָאֵלֶּה: בראשית לח כה

הגהות הב"ח

(ת) גמ' בצינורא דדשא יומא חד אמר:

מוסף רש"י

זה שאין לו. ממה שיתפרנס, ואינו רוצה להתפרנס. משלך נמתנה, ואמר לחמנא העבט דבך הלואה (ב"מ לא.). זה שיש לו ואינו רוצה להתפרנס. משלו אלא משלך, שאתה חייב להעביטו וליפרע ממנו אחר מיתה (שם). דשדי ליה ארבעה זוזי בצינורא דדשא. שהעני אינו יודע ממי נוטלה והוא יודע למי נותנה (ב"ב י.). דכתיב היא מוצאת. ואילו בהדיא לא אמרה אלא הסימנים של יהודה הם ולו אני הרה, אלא לאיש אשר אלה לו אני הרה ואם יודה, אם יודה יודה ואם לאו אשרף ולא אלגין פניו (ברכות מג.) אף על פי שהיו מוציאין אותה לשריפה לא אמרה להם ליהודה נגעלתי אלא שלחה לו למי שאלה לו אני הרה ואם יודה הוא מעצמו יודה (ב"מ נט.) ואם לאו מיושרף ולא תגלה היא את הדבר (סוטה ז.) (בעי"ר בראשית לח כה.). באושא התקינו. כשהיתה מנהגדרין בגזרת שגלה ויישבה שם מנהדרי גדולה כדאמרינן בר"ה (לא.) גבי עשר

בטלי כסף או בטלי זהב. (א) במפות של פשתן לבנות או בשל משי לבנות: **היינו חוטאים.** שאנו מעלימין עין מן העניים אבל עכשיו הרמאים גורמים לנו: **המסמא את עינו.** מראה את עצמו כאילו עינו סמויה: **מקפח שוקו.** כאילו שוקו נכוותה: **אין מחייבין אותו למכור כו'.** ריש"א דמתניתין מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכתה ופאה: **אין מחייבין אותו למכור כו'.** להשלים מאתים זוז כדי שלא יטול: **כאן קודם שיבוא לידי גיבוי.** הא דתנן אין מחייבין מעיקרא קאי כשבא ליטול לקט ולא היו לו מאתים זוז ואם היה מוכר כלי משמישו היה משיג למאתים זוז אין מחייבין אותו למכור. והא דתנן מחייבין לאחר שבא לידי גיבוי לאחר שהגיע לידי גיבוי קאי כך שבית דין גובין הימנו כגון שהיה לו מאתים זוז ונטל לקט שכתה ופאה ונודע שעשיר היה ב"ד באין וגובין הימנו מה שנטל ואם אין לו כדי לשלם מוכר כלי משמישו היקרים ומשמש בפחותים: **לידי גיבוי.** שבית דין גובין הימנו: **מתני' מדעתה.** רבותא קמ"ל דאע"פ שנתרצית אין מחילתה מחילה: **מה שראוי ליתן לה.** עישור נכסים: **אם השיא.** האב בחייו את הבת הראשונה: **יתן כו'.** בין שהוא עישור בין שהוא פחות בין שהוא יותר: **גמ' לפרנסה שמין באב.** הכא יתומה שבאת לינשא נותנים לה נדוניא כפי אומד שאנו בקיאין באביה ותתן לו קמנין: **פרנסת הבעל.** נדוניא של נשואין: **פרנסת עצמה.** מזונות בעודה אצל אחין: **הא באכילה ושתיה כו'.** שמין הנכסים אם עני הוא נותנין לה כפי מה שנינו באע"פ (לעיל דף מד:) במשרה את אשתו על ידי שלש ואם הנכסים מרובים הכל לפי הכבוד: **עני בדעת.** אין בדעתו ליתן לה נדוניית עשיר אלא נדוניית עני: **נוטלת עישור נכסים.** ולא שמין באב: הכי גרסינן **לא קשיא הא דאמידניה הא דלא אמידניה.** הא דאמר רבי עישור נכסים בדלא אמידניה באב אלא גר בינינו ולא עמדנו על סוף דעתו אם ותתן אם קמנין: **הכי נמי מסתברא.** דהיכא דאמידניה מודה רבי דשמין באב: **דאשונה.** קא סלקא דעתין הבאה לראשונה לינשא: כל

בטלי כסף או בטלי זהב אמר היינו דאמר רבי אלעזר בואו ונחזיק טובה לרמאין שאלמלא הן היינו חוטאין בכל יום שנאמר [1]וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא [ב]ותני רבי חייא בר רב מדיפתי רבי יהושע בן קרחה אומר [א]כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד עבודת כוכבים כתיב הכא [1]השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו' וכתיב התם [2]יצאו אנשים בני בליעל מה להלן עבודת כוכבים אף כאן עבודת כוכבים ת"ר [ג]המסמא את עינו והמצבא את בטנו [ד]והמקפח את שוקו אינו נפטר מן העולם עד שיבא לידי כך [ה]המקבל צדקה ואין צריך לכך סופו אינו נפטר מן העולם עד שיבא לידי כך [ו]תנן התם [ז]אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו ולא והתניא [ח]היה משתמש בכלי זהב ישתמש בכלי כסף בכלי כסף ישתמש בכלי נחושת אמר רב זביד לא קשיא הא במטה ושולחן הא בכוסות וקערות מאי שנא כוסות וקערות דלא דאמר מאיסי לי מטה ושולחן נמי אמר לא מקבל עילואי [ט]אמר רבא בריה דרבה [י]במחרישה דכספא רב פפא אמר לא קשיא [יא]כאן קודם שיבא לידי גיבוי כאן לאחר שיבא לידי גיבוי: **מתני'** [יב]יתומה שהשיאתה אמה או אחיה מדעתה וכתבו לה במאה או בחמשים זוז יכולה היא משתגדיל להוציא מידן מה שראוי להנתן לה רבי יהודה אומר אם השיא את הבת הראשונה ינתן לשניה כדרך שנתן לראשונה וחכ"א פעמים שאדם עני והעשיר או עשיר והעני אלא [יג]שמין את הנכסים ונותנין לה: **גמ'** אמר שמואל [יד]לפרנסה שמין באב מתיבי הבנות ניזונות ומתפרנסות מנכסי אביהן כיצד אין אומרים אילו אביה קיים כך וכך היה נותן לה אלא שמין את הנכסים ונותנין לה מאי לאו בפרנסת עצמה אמר רב נחמן בר יצחק לא בפרנסת עצמה הא ניזונות ומתפרנסות קתני מאי לאו אחת פרנסת הבעל ואחת פרנסת עצמה לא אידי ואידי בפרנסת עצמה ולא קשיא הא באכילה ובשתיה והא בלבושא וכיסויא תנן וחכ"א פעמים שאדם עני והעשיר או עשיר והעני אלא שמין הנכסים ונותנין לה מאי עני ומאי עשיר אי נימא עני עני בנכסים עשיר עשיר בנכסים מכלל דתנא קמא סבר אפילו עשיר והעני כדמעיקרא יהבינן לה הא לית ליה אלא לאו עני עני בדעת עשיר עשיר בדעת וקתני שמין את הנכסים ונותנין לה אלמא לא אזלינן בתר אומדנא ותיובתא דשמואל הוא דאמר כרבי יהודה דתנן רבי יהודה אומר אם השיא בת הראשונה ינתן לשניה כדרך שנתן לראשונה ונימא הלכה כרבי יהודה אי אמר הלכה כרבי יהודה הוה אמינא דוקא השיאה דגלי דעתיה אבל לא השיאה לא קמ"ל טעמא דר' יהודה דאזלינן בתר אומדנא לא שנא השיאה ולא שנא לא השיאה והאי דקתני השיאה להודיעך כחן דרבנן דאע"ג דהשיאה וגלי דעתיה לא אזלינן בתר אומדנא א"ל רבא לרב חסדא [טו]דרשינן משמך [טז]הלכה כר' יהודה א"ל [יח]יהא רעוא כל כי הני מילי מעלייתא תדרשו משמאי ומי אמר רבא הכי [יט]והתניא רבי אומר בת הניזונת מן האחין נוטלת עישור נכסים ואמר רבא הלכתא כרבי לא קשיא הא דאמידניה הא דלא אמידניה הכי נמי מסתברא דאמר רב אדא בר אהבה מעשה ונתן לה רבי אחד משנים עשר בנכסים קשיין אהדדי אלא לאו ש"מ הא דאמידניה הא דלא אמידניה ש"מ גופא אמר רבי בת הניזונת מן האחין נוטלת עישור נכסים אמרו לו לרבי לדבריך מי שיש לו עשר בנות ובן אין לו לבן במקום בנות כלום אמר להן כך אני אומר [כ]ראשונה נוטלת עישור נכסים שניה במה ששיירה ושלישית במה ששיירה וחוזרות וחולקות בשוה כל

בטלי כסף עוקבא דלעיל משום דבהכי דברים לא שייך פינוק אלא ולאי עשיר היה: **טלי** זהב. מפה לצועה בתולעת שני אדומה כזהב דומיא דהיהי דהשוכר את האומנין (ב"מ עח:): **כאן לאחר שבא לידי גיבוי.** פי' בקונטר' שנטל לקט שכתה ופאה ונודע שהיה עשיר ובאין בית דין לגבות מה שנטל אף על גב דהוי ממון שאין לו תובעין מיכא למימר דמשום קנסא גובין ממנו ואפילו אתי"ל בעלמא בהאי גוונא בעל חוב מסדרין ואין מחייבין אותו למכור הכא משום קנסא מחייבין אותו למכור (ג) ור"ת פי' קודם שיבא לידי גיבוי שאינו נוטל מקופה של צדקה אלא מדברים שהם של הפקר כגון לקט שכתה ופאה וכאן לאחר שבא לידי גיבוי שנוטל מקופה של צדקה מחייבין אותו למכור וקשה קצת דמשנה דאין מחייבין אותו למכור גבי לקט שכתה ופאה ומשמע דבריית נמי דמחייבת אותו למכור גבי לקט שכתה ופאה מתניתא: **מאי** לאו בפרנסת הבעל. קצת קשה לרשב"ם דהשתא לא הוי שמין את הנכסים דניזונת ומתפרנסת שהה לבעלין פרנסה הוי שמין את הנכסים לתת לה עישור נכסים ולעניין ניזונת שמין את הנכסים אם עני הוא ונותנים כמו שמפורש באע"פ (לעיל דף מד:) במשרה אשתו על ידי שלש ואם הנכסים מרובים הכל לפי הכבוד: **לא** בפרנסת עצמה. שאין שמין אותו באב הואיל ועל כרחו מתחייב בתנאי בית דין אבל בדעתו כדאמרינן הבעל אין תלוי אלא בדעתו כדאמרינן לקמן האומר אל יתפרנסו בנותיי מנכסיו שומעין לו ולכך שמין אותה באב: **אי נימא עני עני בנכסים כו'.** והשתא אתי שמואל שפיר כרבנן דרבנן נמי סברי דשמין באב והכי קאמר פעמים שאדם עשיר בשעה שנתן לראשונה ועכשיו העני בנכסים ולא היה נותן לזאת כמו שנתן לראשונה ולית לן למימר יתן לשניה כדרך שנתן לראשונה אלא שמין את הנכסים כלומר ונותנין לפי מה שהיה נותן באב עכשיו מנכסים מועטים אלו והיינו שמין באב ופריך מכלל דת"ק סבר כו' הא לית ליה כלומר לית ליה כמו שהיה לו אלא נותן עכשיו כמו שנתן מתחלה ואם אלא לא נותן לשניה כו' אלא לאו עני עני בדעת והשתא אין לפרש שמין את הנכסים שישומו באב: כל

כב א מיי' פ"ט מהלכות מתנות עניים הלכה ג סמג עשין קסב טוש"ע י"ד סימן רמז סעיף ח:
כג ב מיי' שם הל' יט סמג שם טוש"ע י"ד סימן רנה סעיף ב:
כד ג ד ה ו מיי' פ"ב שם הלכה יד סמג שם טוש"ע י"ד סימן רנג סעיף ח:
כה ז ח מיי' פ"ב הלכה ג מיש' מתנות עניים הלכה יב סמג לאוין כא טוש"ע אה"ע סי' קיג סעיף ז:
כו ט מיי' שם הלכה ג סמג שם טוש"ע אה"ע סימן קיג סעיף ח:
כז י מיי' פי"ט שם הלכה יא טוש"ע אה"ע סימן קיג סעיף ו:
כח ל כ מיי' פ"כ שם הלכה ג טוש"ע אה"ע סימן קיג סעי' ח:
לא ל מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ד:

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פ"ט מהלכות מתנות עניים הלכה ג סמג עשין קסב טוש"ע יו"ד סימן רמז סעיף ח:
כג ב מיי' שם הל' יט סמג שם טוש"ע יו"ד סימן רנה סעיף ב:
כד ג ד ה ו מיי' פ"ב שם הלכה יד סמג שם טוש"ע יו"ד סימן רנג סעיף ח:
כה ז ח מיי' פ"ב הלכה ג סמג שם טוש"ע אה"ע סי' קיג סעיף ז:
כו ט מיי' שם הלכה ג סמג שם טוש"ע אה"ע סי' קיג סעיף ח:
כז י מיי' פי"ט שם הלכה יא טוש"ע אה"ע סי' קיג סעיף ו:
כח ל כ מיי' פ"כ שם הלכה ג טוש"ע אה"ע סי' קיג סעי' ח:
לא ל מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ד:

תוספות רי"ד (המשך)

בדעת וקתני שמין את הנכסים ונותנים לה אלמא לא אזלינן בתר אומדנא ותיובתא דשמואל. הוא דאמר כר"י דתנן רי"א אם השיא וכו' ולימא הלכה כר"י אי אמר הל' כר"י הו"א דוקא השיא דגליא דעתי' אבל לא השיא לא קמ"ל טעמי' דר"י דאזלינן בתר אומדנא ל"ש השיא ול"ש לא השיא והאי דקתני השיא להודיעך כחן דרבנן דאע"ג דהשיא וגליא דעתי' ל"א בתר אומדנא א"ל רבא לר"ח דרשו' משמך הלכה כר"י א"ל יהא רעוא דכל הני מילי מעלייתא תדרשון משמי ומי אמר רבא הכי והתניא רבי אומר בת הניזונית מן האחין נוטלת ע"נ ואמר רבא הלכה כרבי ל"ק הא דאמדינן הא דלא אמדינן פי' שלא נוכל לאמוד את דעתו הנ"מ דאמר ראב"א מעשה היה ונתן לה רבי אחד מי"ב בנכסים והא ר' ע"נ קאמר אלא לאו ש"מ הא דאמדינן והא דלא אמדינן וכך הל' דאזלינן בתר אומדן דעתו דאב בין להוסיף על ע"נ בין לגרוע ויש גאונים שאומרים דכי אזלינן בתר אומדן דעתא ה"מ לפחות מע"נ כמעשה דר' שנתן לה אחת מי"ב אבל להוסיף לא מצינו בפי' שמוסיפין על ע"נ וי"א דאזלינן בתר אומדנא בין להוסיף בין לגרוע וכך נ"ל דאי ר"י לא אמר שמוסיפים האיך השיבוהו חכמים פעמים שאדם עשיר והעני אלא לאו ש"מ שמעי' לר"י דאמר דיהבינן לה כ"כ באומדן דעתא דאב ואפילו טפי מע"נ וא"ל חכמים אפילו השיא הבת ראשונה וגילה דעתו לא אזלינן בתר אומדנא אלא יהבינן לה ע"נ ותו לא ור"י אפילו להוסיף קאמר וכיון דאיפסקה הלכה כוותיה אם מגיע האומד להוסיף מוסיפים ור"ח ז"ל אמר [הלכתא] כשמואל דקאי כר"י דהלכה כוותיה ואסיקנא דנותנים כפי מה שאומדים דעת האב ולא סמכינן כמה שנתן לבתו ראשונה שהשיא אלא אומדין דעתו ואינו נ"ל דהיכא אמדינן דעתיה היכא דלא השיא אבל אי השיא אמוד ועומד הוא וא"צ אומד אחר דהכי אמרינן אי אמר הלכה כר"י ה"א דוקא השיא דגליא דעתא אבל לא השיא לא קמ"ל אלמא טפי עדיף למיקם אדעתי' אם השיא ממה שלא השיא ותו דרבנן פליגי עלי' דר"י היכא דהשיא דלא אזלי' בתר אומדנא דידה ואמרינן פעמים שאדם עשיר בדעת וכיון דפסקי' הלכה כר"י ליתא לדרבנן אלא ודאי היכא דהשיא א"צ אמוד אחר אלא יתן לשניה כדרך שנתן לראשונה: מיהו הא מיבעי לי אם מת והניח בן ובת ואם יתרצה ליתן לזו הבת כדרך שנתן לראשונה אי כפי אומדן דעתו נוטלת כל הנכסים ואין לבן כלום עקרי' ירושת הבן מפני הבת אי לא דהנכון בעיני דעד כאן לא אמר אלא כשהנכסים מרובים דלא שקילי בת כבן אבל לאלומה לבת למישקל טפי מבן ל"א רבנן ודי לה שתטול כאחד הבנים (והרב אומר שגם בזה אזלינן לפי אומד האב אפילו שלא ישאר לבן כלום). גופא בת הניזונית מאחין ר"א נוטלת ע"נ א"ל לדבריך מי שיש לו עשר בנות ובן אין לו לבן במקום הבנות כלום א"ל כך

בטלי כסף או בטלי זהב. והא דלא עייפינהו ושדרינהו כמו מר עוקבא דלעיל משום דבהכי דברים לא שייך פינוק אלא ולאי עשיר היה: **טלי** זהב. מפה לצועה בתולעת שני אדומה כזהב דומיא דהיהי דהשוכר את האומנין (ב"מ עח:): **כאן לאחר שבא לידי גיבוי.** פי' בקונטר' שנטל לקט שכתה ופאה ונודע שהיה עשיר ובאין בית דין לגבות מה שנטל אף על גב דהוי ממון שאין לו תובעין מיכא למימר דמשום קנסא גובין ממנו ואפילו אתי"ל בעלמא בהאי גוונא בעל חוב מסדרין ואין מחייבין אותו למכור הכא משום קנסא מחייבין אותו למכור (ג) ור"ת פי' קודם שיבא לידי גיבוי שאינו נוטל מקופה של צדקה אלא מדברים שהם של הפקר כגון לקט שכתה ופאה וכאן לאחר שבא לידי גיבוי שנוטל מקופה של צדקה מחייבין אותו למכור וקשה קצת דמשנה דאין מחייבין אותו למכור גבי לקט שכתה ופאה ומשמע דבריית נמי דמחייבת אותו למכור גבי לקט שכתה ופאה מתניתא: **מאי** לאו בפרנסת הבעל. קצת קשה לרשב"ם דהשתא לא הוי שמין את הנכסים דניזונת ומתפרנסת שהה לבעלין פרנסה הוי שמין את הנכסים לתת לה עישור נכסים ולעניין ניזונת שמין את הנכסים אם עני הוא ונותנים כמו שמפורש באע"פ (לעיל דף מד:) במשרה אשתו על ידי שלש ואם הנכסים מרובים הכל לפי הכבוד: **לא** בפרנסת עצמה. שאין שמין אותו באב הואיל ועל כרחו מתחייב בתנאי בית דין אבל בדעתו כדאמרינן הבעל אין תלוי אלא בדעתו כדאמרינן לקמן האומר אל יתפרנסו בנותיי מנכסיו שומעין לו ולכך שמין אותה באב: **אי נימא עני עני בנכסים כו'.** והשתא אתי שמואל שפיר כרבנן דרבנן נמי סברי דשמין באב והכי קאמר פעמים שאדם עשיר בשעה שנתן לראשונה ועכשיו העני בנכסים ולא היה נותן לזאת כמו שנתן לראשונה ולית לן למימר יתן לשניה כדרך שנתן לראשונה אלא שמין את הנכסים כלומר ונותנין לפי מה שהיה נותן באב עכשיו מנכסים מועטים אלו והיינו שמין באב ופריך מכלל דת"ק סבר כו' הא לית ליה כלומר לית ליה כמו שהיה לו אלא נותן עכשיו כמו שנתן מתחלה ואם אלא לא נותן לשניה כו' אלא לאו עני בדעת והשתא אין לפרש שמין את הנכסים שישומו באב: כל

תוספות רי"ד

תני ר' חייא בר רב מדיפתא כל המעלים עינו מן הצדקה כאילו עובד עבודת כוכבים כתיב הכא עם לבבך בליעל וכתיב התם יצאו אנשים בני בליעל מה להלן עבודת כוכבים אף כאן עבודת כוכבים: ת"ר המסמא את עינו המצבה כריסו והמקפח את שוקו כדי לקבל צדקה (עד) אינו נפטר מן העולם עד שיבוא לידי כך: תנן התם אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו ולא והתניא היה משתמש בכלי זהב ישתמש בכלי כסף בכלי כסף ישתמש בכלי נחושת אמר רב פפא לא קשיא כאן קודם שיבוא לידי גיבוי כאן לאחר שיבוא לידי גבוי פי' הא דתנן אין מחייבין אותו למכור כ"ז שמפרנסין אותו בצנעא שלא (ו) הגיע להתפרנס ממה שגובים הפרנסים לקופה של צדקה אבל אם הגיע למדה זו אין נותנים לו אלא אחד שימכור: **מתני'** יתומה שהשיאוה אמה או אחיה לדעתה וכתבו לה במאה או בחמשים זוז יכולה היא משתגדיל להוציא מידן מה שראוי ליתן לה רי"א אם השיא הבת ראשונה ינתן לשניה כדרך שנתן לראשונה וחכ"א פעמים שאדם עני והעשיר או עשיר והעני אלא שמין את הנכסים משום דשלא לדעתה אין נשואיה נשואין כדתנן ביבמות בפרק ב"ש השיאוה שלא לדעתה א"צ לגמן. מה שראוי ליתן לה פי' עישור נכסים כדמפרש בברייר. רי"א אם השיא האב את הראשונה ומת ינתן לב' כדרך שנתן לא' בין יותר מע"נ בין אם הוא פחות כדעת האב אנו נותנים. וחכ"א פעמים שאדם עני והעשיר שיביא האומד מע"נ או עשיר והעני שיבוא האומד יותר מע"נ והלכך אין הולכים אחר האימוד אלא שמין הנכסים כמה הן ונותנים לה מהן העישור: א"ש לפרנסה שמין באב פי' לפרנסת נדוניא הבת הבאה לינשא מנכסי אביה לאחר מותו שמין ואומדים דעתו אם היה קיים כמה היה נותן לה וכפי אותו האימוד נותנין לה היורשים תנן וחכ"א פעמים וכו' מאי עני ומה עשיר אילימא עשיר עשיר בנכסים עני עני בנכסים מכלל דת"ק סבר אפי' עשיר והעני כדמעיקרא יהבינן ליה והא לית ליה אלא לאו עשיר עשיר בדעת עני עני

(ו) וכן פירש הרי"ף כאן והרי"ש בפ"מ דפיאה וקרוב לזה פירש הרמב"ם ז"ל.